

lumesceret et præ plagis saniosa ejus facies esset. Ubi autem ille cedere destitisset, Socrates nil aliud fecisse dicitur, quam quod eum fronti suæ, veluti statum ejusdam opificem, inscripserit, atque ita ultus est hominem. *Tertium* : Euclidi quidam mortem minatus est, ac juravit se eum occisurum; at ille contra juravit, se eum placaturum, ac ne animo in se hostili sit, effecturum.

Egregie vero Christiana illa virgo sanctitate illustris apud D. Taulerum in *Inst.*, cap. XXXI, moribus rogata, quomodo ad tantam sanctitatem pervenisset? respondit : « primo, afflictiones meas nulli nisi Deo quæsta sum, et statim aut consolabar, aut confortabar a Domino; secundo, corde semper fui liberalissimo, et si quando opere non poteram, animo saltem dabam; tertio, iis a quibus læsa fui, beneficium singulare rependi, quod non fecissem, nisi læsa ab eis fuisset. » Ecce hæc

*Trium me-
dia ad in-
suetam
sancti-
moniam.*

est voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta, quam a vers. 2 huc usque per singula perscrutatur, hincque complet et perficit Apostolus.

Excelluit in hac virtute S. P. N. Ignatius, ut eum compilatorem pecunie suæ Rothomagi ægotantem et ab omnibus desertum, Parisiis advocans, toto triduo nec comedens, nec bibens, adit, elemosinis a se conquisitis juvit, sanitati restituit et in Hispaniam cum litteris commendatitiis misit. Rursum, cum accusatorem suum in Societatem recepit. Notum est cum Cardinales aliosque sibi et Societati invidiosos una visitatione ita immutasse, ut qui antea impugnatores, jam patroni et nutritii ejus essent. Nonne carbonis ignis congestit super capita eorum? Denique in *Formula orandi* præscripsit nobis, ut assidue pro regibus, prelatiis, benefactoribus, ac præsertim pro inimicis Societatis oraremus.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

A charitate et humilitate transit hic Apostolus ad obedientiam, docetque octo rationibus (quas colligam vers. 1), Christianos magistratibus secularibus debere parere, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

Secundo, vers. 8, urget rursus dilectionem proximi, docetque quod plenitudo legis sit dilectio.

Tertio, vers. 11, urget fideles, ut splendente luce Evangelii de somno peccatorum surgant, utque fugientes gulam, libidinem, ambitionem, induantur Dominum Jesum Christum. Quare Apostolus prima parte capituli, videtur non recte componere per obedientiam erga Superiores; in secunda parte, per charitatem erga æquales et inferiores; in tertia, per temperantiam, continentiam et modestiam erga seipsum.

1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit : non est enim potestas nisi a Deo : quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt. 2. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt : 3. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa : 4. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time : non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. 5. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. 6. Ideo enim et tributa præstatis : ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. 7. Reddite ergo omnibus debita : cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. 8. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis : qui enim diligit proximum, legem implevit. 9. Nam : Non adulterabis : Non occides : Non furaberis : Non falsum testimonium dices : Non concupisces; et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur : Diliges proximum tuum sicut teipsum. 10. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. 11. Et hoc scientes tempus, quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus. 12. Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamus arma lucis. 13. Sicut in die honeste ambulemus : non in comessionibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitia, non in contentione

et emulatione : 14. sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriiis.

1. OMNIS ANIMA (omnis homo) POTESTATIBUS SUBLIMIORIBUS (id est principibus et magistratibus qui potestate regendi et imperandi sunt præditi; ponitur enim abstractum pro concreto, potestatibus hoc est, potestate præditi) SUBDITA SIT, — scilicet iis in rebus in quibus potestas illa sublimior et superior est, habetque jus et jurisdictionem, puta in temporalibus, subdita sit regi et potestati civili, quod proprie hic intendit Apostolus : per potestatem enim, civilem intelligit; in spiritualibus vero subdita sit Prelatis, Episcopis et Pontifici (1).

Nota : Pro potestatibus sublimioribus, Græce est ἑξουσίαι υπερηχολοῦσαι, potestatibus supereminentibus, vel præcellentibus, uti Noster vertit I Petr. II : « Sive regi quasi præcellenti. » Syrus vertit, potestatibus dignitate præditi, id est magistratibus secularibus, qui potestate regendi præditi sunt, sive duces, sive gubernatores, sive Consules, Prætores, etc.

Seculares enim magistratus hic intelligere Apostolum patet, quia his solvuntur tributa et vectigalia, quæ hisce potestatibus solvi jubet ipse, vers. 7. Ita S. Basilius, *De Constitutione monast.*, cap. XXIII.

Nota ex Clemente Alexandrino, lib. IV *Strom.*, et S. Augustino in *Psal. CXVIII*, conc. 31 : Initio Ecclesie, puta tempore Christi et Pauli, rumor erat, per Evangelium politias humanas, regna et republicas seculares everti, ut jam fit ab hæreticis pretenduntibus libertatem Evangelii : unde contrarium docent et studiose inculcant Christiani, cum solvit didrachma, et cum jussit Cæsari reddi ea quæ Cæsaris sunt, et Apostoli, idque ne in odium traheretur Christiana religio, et ne Christiani abuterentur libertate fidei ad omnem malitiam.

Ortus est hic rumor ex secta Judæ et Galilæorum, de qua *Actor. IV*, in fine, qui pro libertate sua tuenda omne dominium Cæsaris et vectigal, etiam morte proposita abnebant, de quo Josephus, lib. XVIII *Antiq.*, 1. Quæ secta diu inter Judæos viguit, adeoque Christus et Apostoli in ejus suspicionem vocati sunt, quia origine erant Galilæi, et rerum novarum præcones. Hos Galilæos secuti sunt Judæi omnes, et de facto Romanis rebellaverunt, quod dicerent populum Dei liberum

(1) Sequitur parentesis ad obsequium magistratibus quibusvis, etiam iniquis, prestandum. Quam necessaria fuerit ista admonitio, discimus ex historia. Nam sub imperio Claudii et Neronis, innumeri fuerunt cives, qui horum Imperatorum dominationem exosi, imperium eorum detrectare, resque novas moliri conarentur. Inde factum est, ut Caligula morte violenta, Claudius veneno, et Nero denique non feliciore fato, de medio tollerentur. Et jam antea Judæi, Romæ commorantes, ob tumultum occiditum sub imperio Claudii, ex urbe erant ejeti.

*Ecclesia non ever-
tit regna;
hæc hæc
obstantes
hæretici.*

*Secta
quædam
velut
principio
hæc hæc
hæreticos
occasio-
nem præ-
stare
eandem
habent
Christia-
nis asper-
gendi.*

non debere subijci et servire infidelibus Romanis; ideoque a Tito excisi sunt. Hinc etiam eadem calumnia in Christianis, qui origine erant et habebantur Judæi, derivata est : unde Apostoli, ut eam amoliantur, sæpe docent principibus dandum esse honorem et tributum.

Quare octo argumentis probat hic Apostolus, principibus et magistratibus deberi obedientiam, *Primum* est hoc versu : Quia hæc est ordinatio Dei et præceptum divinum.

Secundum, vers. 4 : Quia ministri sunt Dei, Dei vices gerunt : iis ergo quasi Dei vicariis reverentia et obedientia prestanda est.

Tertium, versu eod. : Quia gladium portant, ut inobedientes plecant.

Quartum, vers. 5 : Quia eis parendum est propter conscientiam : hæc enim peccati fiet rea, si inobediens eis sis.

Quintum, vers. 2 : Quia Deus iis, qui eis resistunt, minatur damnationem. S. Augustinus in illud *Psalmi CXVIII*, *A verbis tuis formidavit cor meum* : « Habuerunt, ait, principes sua verba : Occido, proseribo, in exilium mitto. Sed hæc non possunt comparari huic : Hic potest corpus et animam mittere in gehennam; ob id a verbis tuis formidavit cor meum. » Jam verbum et præceptum Dei est, ut sub pena damnationis obediamus magistratibus, etiam secularibus.

Sextum, vers. 6 : Quia hæc subjectionem et obedientiam indicant tributa, quæ subditi pendunt magistratibus : his enim tributis testantur et profiterentur se eis esse subjectos.

Septimum, vers. 8 : Quia charitas Christiana hoc exigit, nimirum, ut omnes quemque pro suo gradu et modo diligamus : pares ut pares amando, superiores ut superiores reverendo eisque obediendo.

Octavum, vers. 13 et 14 : Quia lex Christiana arcta est, velat comessionationes et libidines, præcipit omnem disciplinam et sanctimoniam, ut induamur Dominum Jesum Christum. Multo ergo magis præcipit obedire magistratui et legi civili, quæ civilem honestatem tantum et communem republicæ pacem et concordiam spectat. Hæc enim tuendam esse, ideoque magistratibus obediendum esse, dicitur lex natura et jus Gentium.

His rationibus probat Apostolus et Evangelium et Christianismum regna et magistratus non evertere, sed firmare et stabilire : quia nil regna et principes ita confirmat, ac subditorum bona, Christiana et sancta vita. Adeo, ut etiam nunc principes Japonæ et Indi Gentiles ament Christianos, et suis copiam faciant baptismi et christianismi suscipiendi; quia subditos Christianos, magis quam Ethnicos, faciles et obsequentes, regnaque sua per eos magis firmari, pacari et florere experiuntur.

*Octo argu-
mentis
confirma-
tur obe-
dientia
principi-
bus dati
ta.
Primum,
Secundum,
Tertium,
Quartum*

Quintum

Sextum

Septimum

Octavum

*Christia-
ni subdi-
ti regum
etiam
Ethnico-
rum re-
bus sunt.*

NON EST ENIM POTESTAS NISI A DEO. — q. d. Principatus et magistratus non a diabolo, nec a solo homine, sed a Deo ejusque divina ordinatione et dispositione conditi et instituti sunt : eis ergo obediendum est.

Potestas secularis est a Deo mediante Ecclesiastica potestate immedie est a Deo instituta, quia Christus ipse Petrum et Apostolos Ecclesie prefecit.

Nota secundo : Nero, Diocletianus, Domitianus alique similes, qui legitime creati sunt Imperatores, licet tyrannice imperarint, tyranni tamen non fuerunt, sed veri Imperatores, ideoque potestatem a Deo acceperunt, qui proinde omnes, etiam Christiani, in conscientia parere debebant : quanquam ipsi hac potestate contra Christianos, eos persequendo et occidendo, abusi sunt.

Pulchre S. Augustinus, lib. V De Civit., cap. XXI : « Non tribuamus, inquit, dandi regni atque imperii potestatem, nisi Deo vero, qui dat felicitatem in regno cœlorum solis piis, regnum vero terrenum et piis et impiis, sicut ei placet, cui nihil injuste placet. » Et infra : « Qui dedit, inquit, Mario, ipse et Casari; qui Augusto, ipse et Neroni; qui Vespasiano vel patri vel filio suavissimi Imperatoribus, ipse et Domitiano crudelissimo : et ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino Christiano, ipse Apostate Juliano. »

QUE AUTEM SUNT, A DEO ORDINATE SUNT. — Ita legunt Biblia Romana, Græca et Syrus. Græce ergo τῶ θεῷ ponitur pro ἀπὸ θεοῦ. Dicit itaque Apostolus hic primo, quod potestates etiam Gentilium, que sunt et existunt, a Deo institutæ et ordinatæ sint, ad hoc scilicet, ut homines a multis peccatis retraherent, et ut omnes justitiam pacemque colerent, nec se more piscium devorarent. Secundo, asserit hæc potestates carere ataxia, et esse apto ordine inter se distributas et subordinatas a Deo, vel sub Deo : utrumque enim significat Græcum τῶ θεῷ. Tertio, affirmat hunc earum ordinem non tantum institutum, sed et præceptum sanctitumque esse a Deo, ita ut illi resistere aut contraire non liceat. Græcum enim τῶ θεῷ, id est ordinate, constituta, decretæ, non tantum ordinem, sed et constitutionem, decretum et præceptum, illudque stabile et firmum significat.

He ergo potestates non sunt ordinate eo modo, quo condita et ordinata a Deo sunt natura et ordines rerum naturalium, v. g., appetitus et societas leonum, luporum, ursorum, cum quibus hominibus sæpe bellandum est : sed eo modo, quo leges et sanctiones ordinate sunt, quibus resistere non licet : est enim magistratus lex quædam viva et sancta; sicut et converso lex est magistratus quidem silens et mutus. Aut eo modo, quo dux ordinat suos milites : hic enim non sim-

Herent obediendum debeant Christiani.

D. Augustinus adnotatione pro his imperium esse a Deo.

Cur etiam Gentium potestates a Deo institutæ sint?

Quando erunt alie potestates?

Magistratus est lex viva, simul.

placem eis ordinem ponit, sed enique suum locum et munus injungit, in quo firmus ad mortem usque consistere debet, a quo nemo nisi hostis eum depellere audeat. Pari enim modo Deus potestates has ordinans et subordinans, cuque suum munus injungit, cui nemo, nisi hostis Dei haberi velit, resistere audeat; ut a eorum regibus et ordo sit ordinatus, id est ordinatio, constitutio et sanctio quedam firma et invariabilis, cui omnes auscultare et obedire debeant. Unde idipsum explicans Apostolus subdit :

2. QUI AUTEM RESISTUNT, IPSI SIBI DAMNATIONEM ACQUIRUNT. — Damnationem, tum ab ipsa potestate temporariam, tum a Deo æternam in inferno. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius. Hinc patet mortale esse peccatum resistere potestati civili. Ita S. Augustinus, epist. 22, Ambrosius, Bernardus, lib. De Precept. et dispensatione.

3. NAM PRINCIPES NON SUNT TIMORI (sive timor), Vers. 3. non sunt timor et terror) BONI OPERIS, SED MALI. — Loquitur Paulus de timore supplicii, non reverentie, quem vulgus metum reverentiam vocat. Hunc enim habent boni, non mali.

VIS NON TIMERE POTESTATEM? BONUM FAC, ET HABEBIS LAUDEM EX ILLA. — Tum quia punitio malorum, licet tyrannice imperarint, tyranni tamen non fuerunt, sed veri Imperatores, ideoque potestatem a Deo acceperunt, qui proinde omnes, etiam Christiani, in conscientia parere debebant : quanquam ipsi hac potestate contra Christianos, eos persequendo et occidendo, abusi sunt.

4. DEI MINISTER EST TIBI IN BONUM, — ut ad bona lege, laudibus et premiis te provocet, et adversus impios et violentos te tueatur.

SI MALUM FECERIS, TIME : NON ENIM SINE CAUSA GLADIUM PORTAT. — Gladius enim significat magistratum habere potestatem vite et necis. Hac de causa iis qui habent merum imperium gladius nudus preferatur, et Romani consules hictores cum fascibus virgarum et securibus ante se ducebant.

DEI ENIM MINISTER EST, VINDEX IN IRAM, — scilicet ad iram, hoc est supplicium sumendum de malefactoribus. Ad hoc enim institutus est magistratus, ut pacem publicam conservet, et vite communis honestatem et societatem tueatur; ideoque eos qui eam perturbant, plecit. Metonymice hic ira significat poenam, quia poena est effectus iræ et vindicte.

5. IDEO NECESSITATE (aliqui legunt, necessitati) SUBDITI ESTOTE, — q. d. Ideo necesse est, ideo oportet vos subdi potestati. Ita Syrus et Græci, scilicet tum propter iram, vindictam et gladium, quem gerit et minatur; tum propter obligationem et ordinationem divinam, que etiam conscientiam ad hanc subjectionem obstringit : unde sequitur :

Peccat mortaliter, qui resistit potestati civili.

Vers. 3.

Vers. 6. Ex tribus re quod regulis penditur obediendum tibi est legitime.

Vers. 4.

Gladius summe potestatis indicium.

Vers. 5. Duplex causa, cur potestati subditi esse oportet.

NON SOLUM PROPTER IRAM, SED ETIAM PROPTER CONSCIENTIAM. — Conscientiam non aliorum, quos scandalo offendis, uti aliqui recentiores expliçant; non etiam propter conscientiam beneficiorum, que a magistratibus pacem communem tuentibus recipis, et ob que tributa preestas, ut exponit Græci; sed proprie propter tuam conscientiam, non scilicet ea fiat rea inobediencie coram Deo, Dei enim minister est magistratus, ut præcessit. Unde conscientia dicitur, ei quasi Dei ministro obediendum esse, et consequenter in Deum peccare illum, qui ei non obedit.

Nota ex hoc loco contra Gersonem, leges Ecclesiasticas, et contra Almainum, leges civiles, etiam Gentilium, impiorum et infidelium principum, seculo quoque scandalo, obligare in conscientia sub peccato mortali, si res gravis gravi obligatione vel interminatione præcipiatur ab eis. Apostolus enim loquitur de legitimo Imperatorum Romanorum, qui tum erant infideles.

6. IDEO ENIM ET TRIBUTA PRESTATIS. — Est novum argumentum a signo, quo probat Paulus magistratibus esse obediendum, q. d. Tributum, quod vos, o fideles, datis et prestatis regibus et principibus, signum est tum vestre subjectionis, tum illorum potestatis, ministerii, oneris, pervigilisque laboris.

MINISTRI DEI SUNT, IN HOC IPSUM SERVIENTES, — toti scilicet in hoc ipsum incumbentes. Græcum enim ὑπακούοντες, quod S. Augustinus, lib. IV De Doctrina Christiana, cap. XXIX, vertit, perseverantes, significat continuum, diligentem et intentam curam, ut Dei loco bonis sint in tutelam, malis in ultionem, utque sibi subditos a malis retrahant, et ad virtutes promoveant.

Notent hic principes, tributis quasi mercede se ali et conduci a republica, ut illi serviant illamque defendant.

7. REDDITE OMNIBUS DEBITA : CUI TRIBUTUM (debitis), TRIBUTUM (reddite); CUI VECTIGAL (debitis), VECTIGAL (reddite). — Tributum, græce τῆρος, est tributum vel census facultatum et personarum. Unde et latine tributum dicitur a tribuendo, vel contribuendo. Vectigal, græce ἄρα, est id quod pro mercibus importatis vel exportatis penditur. Ita ex Strabone Budaus. Unde latine vectigal a vehendo dicitur, quia solvitur ex his que advectantur vel evehantur, ad securitatem et restaurationem viarum, pontium, aggerum, etc.

CUI TIMOREM (debitis, illi reddite) TIMOREM, — id est reverentiam, et inde consequentem obedientiam. Ita S. Chrysostomus et Theophylactus. Est metalepsis. Sic alibi sæpe dicitur : « Timele Dominum, » id est reverentiam Dominum.

8. NEMINI QUINQUAM DEBEATIS, NISI UT INVICEM DILIGATIS — q. d. Mater debita vestra exsolvit, statim debitis omnibus vos liberat, excepto debito charitatis, quo nunquam exsolvi potestis, tum erga pares, tum erga Superiores et parentes, quos diligere semper debetis, eos honorando et

Quanta obligatio legum etiam a Gentilibus latarum.

Vers. 6. Ex tribus re quod regulis penditur obediendum tibi est legitime.

Vers. 7. Quid tributum?

Quid vectigal?

obediendo. Hoc enim debitum semper manet, ut nunquam illi tibi solvendo silis, cum semper ulterius debitum restet. Ita S. Chrysostomus, Augustinus et Fulgentius, serm. De Charitate. Audi S. Augustinum, epist. 62 ad Coletianum : « Semper, inquit, debeo charitatem, que sola etiam reddita detinet debitorem. » Et rursum : « Mutuam charitatem libens reddo gaudensque recipio; quam recipio, adhuc repeto; quam reddo, adhuc debeo. » Nihil ergo hic habent Anabaptistæ et Trinitarii, ut ex hoc loco apud Christianos aboleant magistratus et judices ac judicia, quibus civilia justitiæ debita repetantur. Caritas enim et debitum charitatis dicitur, ante omnia solvendum esse debitum justitiæ, si quod sit, uti jam explicui; nam alioqui hic versus everteret omnes versus præcedentes, quibus civilium potestatem, judices et judicia sanxit et confirmavit Apostolus.

QUI ENIM DILIGIT PROXIMUM, LEGEM IMPLEVIT. — « Legem, » scilicet eam que proximum spectat, quam subdit Apostolus, dicens : « Diliges proximum tuum, sicut teipsum. »

Nota : Pro « proximum, » hic græce est τὸ πληγόν, id est alterum. Lege ergo charitatis diligendus est omnis alter homo, sive amicus sit, sive inimicus; sive domesticus, sive peregrinus; sive fidelis, sive infidelis. Id ita esse patet ex eo, quod non cujusvis barbari et pagani furari, occidere, concupiscere, sit contra legem charitatis secundæ tabule, que proximum et hominum socialem vitam spectat. Hunc genuinum esse hujus loci sensum patet ex ratione quam subijcit Apostolus, dum ait :

9. NAM : NON ADULTERABIS, NON OCCIDES, NON FERABERIS, NON FALSUM TESTIMONIUM DICES, NON CONCUPISCES; ET SI QUOD EST ALIUD MANDATUM, IN HOC VERBO INSTAURATUR : DILIGES PROXIMUM TUUM SICUT TEIPSUM. — Vides, ut hic recensent tantum præcepta secundæ tabule que proximum spectant, illaque omnia in uno dilectionis proximi præcepto concludi asseveret. Cum ergo exinde inferendum relinquat, quod « qui diligit proximum, legem implevit, » non dubium est ipsum eandem legem, nimirum secundæ tabule tantum, que proximum spectat, intelligere : de eadem enim lege loquitur in consequente, de qua locutus est in antecedente.

Secundo tamen S. Augustinus, lib. VIII De Trinit., cap. viii, sic explicat : « Qui diligit proximum, legem implevit; » legem, scilicet omnem tam primæ, quam secundæ tabule. Et ratio est, quia dilectio proximi includit et præsupponit dilectionem Dei, ut sui causam et fontem. Proximus enim diligendus est propter Deum; proximus ergo vera charitate diligitur nequit, nisi simul, imo prius, diligatur Deus. Unde S. Joannes senex per singulas collectas hoc solum prædicabat : « Filii, diligite invicem; » rogatus causam, respondit : « Quia præceptum Domini est; et si

Debitum charitatis præsupponit, et implet, et implet.

Anabaptistarum et Trinitariorum error capitalissimus.

Quis proximus?

Omnem legem implet, qui proximum diligit.

solum hoc fiat, sufficit. » Testis est S. Hieronymus, in cap. vi epist. ad Galat.

Charitatem proximi imitantes charitatem Dei pulchra similitudine circuli et centri

Pulchra circuli et centri similitudine idipsum declarat B. Dorotheus, tom. III Biblioth. SS. Patrum, doctrina 6, in fine: Circulus, inquit, est mundus, centrum est Deus, linea e circumferentia ad centrum ducte significant hominis varias affectiones, actiones et amores; sicut ergo linea, quo magis a circumferentia distat, magisque accedat ad centrum, eo sibi invicem magis appropinquat adeoque tandem in centro coeunt: ita amor noster quo magis a carne et mundo avellitur, magisque ad Deum accedit, eo magis et ad proximum accedit, tandemque in Deo ipso coit et unitur. « Quo enim magis, inquit, a Dei dilectione recedimus, eo magis et a proximi amore distamus: quantum vero Dei charitati adheremus, tantum et proximi; quantumque proximo, tantum et Deo conjungimur. »

Dilige, et fac quod vis, et quod vis.

Præclare quoque S. Augustinus, tractatu 7 in epist. I S. Joannis: « Semel, inquit, breve præceptum tibi præcipitur: Dilige, et fac quod vis, sive taceas, dilectione taceas; sive clames, dilectione clames; sive emendes, dilectione emendes; sive parcas, dilectione parcas: radix sit inuis dilectionis, non potest de ista radice nisi bonum existere. » Idem, lib. I De Doct. Christ., xxii: « Cum autem, ait, Tolo corde, tota anima, tota mente, nullam vitam nostram partem reliquit, qua vacare debeat, et quasi locum dare, quasi alia re velit frui; sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illic rapiatur, quo totius dilectionis impetus currit: quisquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligit Deum. Sic enim cum diligens sicut seipsum, totam dilectionem sui et illius refert in illum dilectionem Dei, quæ nullam a se rivalium dicit extra se patitur, ejus derivatione minuitur. »

Et si quod est aliud mandatum. — « Aliud; » videlicet secundæ tabulæ tangens proximum; omittit hic Paulus primum mandatum secundæ tabulæ, scilicet: « Honora patrem et matrem; idque facit, quo de honore parentibus, puta Superioribus, quia ut parentes colere debemus, debito, haclenus tractavit.

In hoc verbo instauratur. — S. Augustinus, epist. 29, legit, reconstituitur, id est summam comprehenditur, hoc enim est Græcum ἀνασχετολογία, ad caput, ad summam, ad compendium revocatur. Et hoc forte voluit Ambrosius vertens, consummatur: idem intelligit noster Interpres, dum vertit, instauratur. Sic enim Ephes. I, 10, idem verbum Græcum vertit, dicitque omnia instaurari in Christo, tam ea quæ in oculis, quam que in terris sunt; quia nimirum omnia hæc ad Christum, quasi ad caput suum revocata sunt. Quanquam Salmeron putat nostrum Interpretem hic in Græco legisse ἀνακαταστήσει, id est instauratur, renovatur, a Merito, inquit Tertullianus, lib. V

Contra Marcionem, cap. XIV, totam Creatoris disciplinam principali præcepto ejus conclusit: Diliges proximum tanquam te. »

DILIGES PROXIMUM TUUM SICUT TEIPSUM. — Citat Apostolus Levit. xix, 18, ubi habetur: « Diliges amicum tuum sicut teipsum. » Ex quo loco Judæi a contrario sensu colligebant et inferabant: ergo inimici odio habendi sunt, ut refert Christus Matth. v, 43. Verum illa collectio omnino est invalida: nec enim consequentia valet, nec antecedens est verum, prout ipsi intelligebant. Nam amicus non significat hic benevolens nobis, sed omnem proximum. Id patet ex Septuaginta, qui τοὺς πλησίον, id est proximum, vertunt; et ex Chaldaeo, qui vertit, כחבך chabrack, id est socium tuum. Sic et hebræum יד ידך, non tantum amicum proprie dictum significat, sed et per metaphoram hebræis usitatam, transfertur ad eum qui nobiscum quavis ratione conjunctus est, sive quocum nobis quidpiam intercedit negotii. Talis autem est omnis homo; nam ut minimum omnis homo cuiusvis alteri communi creatione et similitudine Dei amicus et conjunctus est, uti et communi ex primo parente origine, communi redemptione, communi Ecclesie et Sacramentis, communi gratia, charitate, ordinatione et cursu ad vitam æternam. Ita Augustinus, Hieronymus et Theophylactus in Matth. v, 43. Nam dilectionem inimicorum præceptam esse Judæis, patet Exodi xxiii, 4.

Unde hic S. Paulus, vers. 8, ut dixi, hoc Levitici præceptum vertit græce, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον, diliges alterum. Quanquam Salmeron valde probabiliter pro τὸν putet legendum esse τὸν πλησίον. Ita enim habent Hebræa, Septuaginta et Chaldaica, uti jam ostendi.

Nota: Præceptum hoc, « Diliges proximum tuum sicut teipsum, » explicatur per duo, primo, per affirmativum, Matth. vii: « Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis. » Secundo, per negativum, Tob. iv, 16: « Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. »

Unde patet, sicut non significare equalitatem dilectionis (nam ordinata charitate magis se diligere debet homo, quam proximum), sed similitudinem et formam, q. d. Ea officia charitatis exhibe proximo, et eo modo, que et quomodo tibi exhibes et exhiberi cupis, maxime ut ex charitate eum diligas sincero amore amicitie, non concupiscentiæ, ut scilicet velis proximo bonum honestum, utile delectabile, non quia hoc tibi, sed quia hoc illi bonum est et commodum; sicut hæc eadem bona tibi cupis, non propter alienum, sed propter tuum bonum et commodum. Ita Cajetanus. Sic accipitur sicut, Deut. xviii, 43; Joan. xvii, 21; Malach. iii, 4.

10. DILECTIO PROXIMI MALUM NON OPERATUR, — imo multa bona operatur, præsertim ea que jam dicta sunt vers. 8 et deinceps: implet enim to-

Interpretem de inimicis odio habendis error rejicitur.

Barua explicatur quia proximum ex hebræo.

tam legem, et servat politiam convictivæ humanam, atque proximo bona que potest procurat. Est misos.

PLENITUDO ERGO LEGIS EST DILECTIO. — « Plenitudo, » hoc est consummatio; Syrus, adimpletio, q. d. Ex dictis vers. 8 et deinceps patet, quod totalis adimpletio et plena observatio legis est dilectio, et quod is qui diligit proximum, leges omnes que proximum tangunt, quæque nos ad eundem rite ordinant, adimplet. Sic et qui Deum diligit, implet præcepta primæ tabulæ, quæ Deum concernunt. Sicut ergo odium et charitatis defectus totius legis est dissolutio; ita e contrario charitas est principium, et causa efficiens et imperans, ut cæteræ omnes leges impleantur. Est argumentum a proportione: Si dilectio proximi implet legem spectantem proximum, ergo dilectio simpliciter implet legem; ita ut sine ea lex omnino impleri non possit, cum ea vero et per eam omnino impletur, uti sæpe ex hoc aliisque locis docet et assertit S. Augustinus.

Secundo, Toletus: « plenitudo, » inquit, id est finis et scopus, a legis est dilectio: » tota lex intendit nos ducere ad charitatem.

Tertio, « plenitudo legis est dilectio, » quia charitas impellit hominem ut perfecte legem adimpleat; qui enim charitate caret, imperfecte legem implet, et sæpe ab ea deficit et aberrat. Unde S. Augustinus, in Sentent., num. 223: « Plenitudo, ait, legis est charitas, quia per charitatem lex impletur, non per timorem. In tantum enim sunt mandata justitiæ, in quantum adjuvat spiritus gratiæ. »

Quarto, « plenitudo legis est dilectio, » quia qui ex charitate implet legem, meritum habet; qui ea caret, caret et merito et mercede. Hæc expositiones veræ sunt et morales; sed prima quam dedi, literalis est, genuina et ex mente Apostoli.

Ex hoc loco nota, legem non impleri sola fide, credendo, sed præter fidem requiri charitatis opera, ut hic se explicat Apostolus; ait enim: « Plenitudo legis est, » non fides, sed « dilectio. » Hinc Paulinus sententiæ consentit Aristoteles, lib. VIII Ethic., et post eum Tullius, lib. De Amicitia.

« Amicitia, inquit, continet civitates, et si homines sint amici, non est opus justitia: si vero sint iusti egent amicitia; et quod est maxime justum, ad amicitiam pertinet. » Et hoc est quod ait S. Augustinus, lib. De Natura et Grat., vii: « Charitas inchoata, inchoata justitia est; charitas profecta, profecta justitia est; sed charitas de corde puro, conscientia bona, et fide non ficta. » Idem, lib. XV De Civit., cap. xxii, sic ait: « Definitio brevis et vera virtutis est ordo amoris. Unde sponsa: Ordinem Eccles., cap. xv, vult omnem virtutem definiendam esse per charitatem, perinde ac Socrates olim omnes virtutes definiēbat per prudentiam. Sanctus quoque Chrysostomus: « Charitas,

Lex non impletur sola fide.

Lexi quidam segregati de charitate.

Quid si ind sicut teipsum?

inquit, est virtutum principium et finis; ipsa est radix, fundamentum et fastigium. »

Hinc primo, erravit Marcion, dum ex hoc loco contra vetus Testamentum ita argumentatus est: Lex vetus moralis omnino jam cessavit, quia charitas est plenitudo legis: ergo lex illa jam non est necessaria. Erravit, inquam, nam charitas dicitur a legis plenitudo, id est consummatio, compendium, et, ut Origenes ait, epilagus: sicut ergo epilagus non tollit præcedentes orationis partes, qui potius easdem summam complectitur; ita et charitas non tollit legem, sed includit. Est enim lex objectum charitatis, quia charitas inclinat hominem, ut legem, quasi regulam vite, intueatur semper et impleat; præcepta legis sunt ergo præcepta charitatis. Amor enim Dei dicit servanda esse præcepta primæ tabulæ, amor proximi præcepta secundæ.

Secundo, ex hoc loco patet errare nostros Novantes, qui dicunt in hac vita legem non posse impleri. Apostolus enim non hortatur nos hic ad legem implendam, quasi ad ideam aliquam Pantonicam, vel futuram in celo, sed tanquam ad rem, quam pro infirmitate nostra in hac vita præstare possumus; nam omnimoda et plenissima legis impletio, ita ut ne venialiter quidem in legem unquam pecces, non hic præcipitur, sed in futuro. Ita Concilium Tridentinum, sess. vi, can. 18.

11. ET HOC (SCILICET QUOD JAM DIXI, PRÆSTEMUS) SCIENTES TEMPUS: QUIA HORA EST IAM NOS DE SOMNO SURGERE. — « Et hoc, » est emphasis, q. d. Reddite debita, diligite proximos, ut jam dixi (respicit enim hic Paulus qd vers. 8 et seq.), « et hoc scientes, » id est, idque cum sciamus, «a tempus, » græce χρόνος, id est opportunitatem, quam nobis offert Evangelium, scilicet ad diligendum proximos, ad reddendum omnibus debita, ad implendam totam legem, jam adesso, et quia jam tempus est et hora de somno peccatorum surgendi. Utamur ergo hoc tempore et hæc opportunitate, dum illam habemus: brevi enim eam non habebimus. Nam, ut Poeta canit:

Fronte capillata est, a tergo occasio calva;

Occasionem servandum.

ut postquam illa pertransiit, apprehendi et revocari non possit.

QUIA HORA EST IAM NOS DE SOMNO SURGERE. — « Hora, » scilicet diei, q. d. Nox, cæcitas, ignorantia, dissimulatio, excusatio infidelitatis et peccatorum ante Christum transitit. En tempus et opportunitas, scilicet hora diei gratiæ, fidei et legis Christi jam adest, qua sol ipse Christus radios et lumen fidei per orbem spargere incepit, tenebris errorum depulsis. Ego tempus est ut surgamus, Græce ἐγερθῆναι, ut excitemur et expergiscamur a somno peccatorum.

Moraliter hinc infert S. Chrysostomus, hom. 62 ad Populum: « Paratos igitur, inquit, nos esse et expeditos ad hinc navigandum, et dicere oportet:

Marcionis argumentum evertitur.

Charitas inter vice testes est, quod epilagus dicitur partes orationis.

Legem posse impleri, etiam in hac vita, contra hereticos.

Ver.

Occasionem servandum.

Coheretatio ad vi-gilantiam.

Epistola. Paratum cor meum, Deus; in bello enim sumus in mundo: in circuitu impij ambulantes, peccatores intendunt arcum. Recordemur, fratres, quod tempus breve est et iudicium prae foribus est. Nox praecessit, experientiam jam a somnis; etenim iocunda sunt praesentia, sed somnis nihilominus fallacia. Nemo debet dormire solem cernens. Et infra vigiliam hanc exemplo militis, piscatoris, agricolae et pastoris perurgeat, dicens: « Opus est vigilantia, dilecti; nam et miles dormit, non in lecto, sed humi; piscator non dormiens piscatur, stans aliquando peragit noctem; agricola vigilat, ne domini vineae ledatur; et pastor sub dio stans noctem consummat, gregem custodiens, sicut Jacob dicebat: « Estu urebar et gelu, et somnus fugiebat ab oculis meis. Et quae ipsius vigiliae ratio? ne ulla ovis a fera voraretur. Si vero tanta de irrationali pecude cura, qualem esse decet de rationali anima sollicitudinem gerentis? Propter hanc Jacob operarius lapidem ad caput sibi posuit dormiens, ut facilius evigilaret; unde scalam vidit ad caelum usque pertingentem. Nos esse vult Dominus paratos, proptereaque posuit incertum exilium nostrum, ut continue vigilemus et pugnemus. »

Pulehre quoque S. Augustinus a quo hanc vigiliam, qua a somno hoc evigilemus, petere debeamus, explicat in illud *Psal. LXII, Deus meus, ad te de luce vigilo*: « Quid est, inquit, vigilare? utique non dormire; quid est dormire? Est somnus animae et est somnus corporis; somnum corporis omnes debemus habere, alias deficit homo. » Et infra: « Illud autem cavere debemus, ne ipsa anima nostra dormiat; malus enim est animae somnus. Somnus animae est oblivisci Deum suum. Quaecumque anima oblita fuerit Deum suum, dormivit. Vita enim vestra et mores vestri vigilare debent in Christo, ut sentiant alij Paganii dormientes, et ad sonum vigiliarum vestrarum exultent et ipsi, exultant somnum, et idelicet in Christo vobiscum dicere: Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. » De hac hora vide dicta I *Corinth. VII, 29, et Ephes. V, 13*.

NUNC ENIM (in die et luce Evangelij) PROPRIUM EST (et praesens) NOSTRA SALUS (justitia et gloria), QUAM CUM CREDIDIMUS, — id est, quam fuerit a Christi adventum, cum sola fide absentem Christum et gratiam ac salutem futuram crederemus et speraremus. Hunc esse sensum patet ex sequent. et praecedent.

Ubi nota: Loquitur hic generatim et confuse Apostolus de iis quae Christum praecesserunt. Unde quaedam hic intexit, quae Judaevi, alia quae Gentibus magis conveniant. Judaevi convenit: « credidimus: soli enim Judaevi fere credebant et sperabant Messiam venturum. Gentibus autem magis convenit: « nos praecessit, scilicet nox paganismi, idololatriae et omnium vitiorum: quamquam Judaevi sua quoque fuerit nox ignorantiae, caeremoniarum, judaismi (qui quasi velamen fuit legis

noxe) errorum et traditionum Pharisaeorum (uti ostendit Christus *Matth. V*), ac denique viliorum et peccatorum, a quibus liberati non poterunt nisi oriente sole, puta Christo Domino, qui noctem hanc dispulit et illuminavit omnes sedentes in tenebris et in umbra mortis.

Aliter hunc locum explicat S. Chrysostomus, *g. d. Paulus*: Quo magis etate, aequae ac fide et meritis crescimus, eo propius fini et beatitudini aeternae accedimus nunc, quam cum credere incepimus. Quid enim est aliud vita nostra, quam cursus et pernix cursus ad mortem, et per mortem ad immortalitatem? Curramus ergo, fratres nostri, pernicii cursu ad metam hanc: grandis enim nobis restat via, et tempus currendi breve est.

12. NOX PRAECESSIT. — S. Cyprianus, lib. *De zelo et Livore*, et Syrus vertunt, *transivit*, et S. Hieronymus in *Matth. XXVI*, legit, *praeterit*. Graecum *πρὸς* proprie significat *processit*, ut legit S. Augustinus, *epist. 80*, et ita explicat S. Chrysostomus et Theophylactus. Origenes *Interpres, homil. 33*, vertit, *promovit*, id est progressa est, ad finem tendit, ac ferme jam praeterit. Sed eodem redeunt haec omnia, et se invicem illustrant. Jam sensus esse potest:

Primo, nox hujus vitae *πρὸς*, id est processit et ad finem tendit, quia appropinquat dies, scilicet iudicii et resurrectionis: eius ergo mota et spe vivamus honeste. Ita Athanasius in *Question. ad Antioch.*, Quaes. XC; S. Chrysostomus hic; S. Augustinus, *epist. 80 ad Hesych.*, et S. Basilus in cap. XII *Isaia*.

Secundo, S. Gregorius, lib. XXIX *Moral.*, cap. II; Nox, inquit, est tempus ante Christum, dies est dies resurrectionis, aurora media est tempus Evangelij: haec diei vicinior est, quam nox: ergo nobis vicinior est salus et dies, quam iis qui fuerunt ante Christum.

Tertio, Anselmus et Origenes: Nox, inquit, est haec vita; dies est vita post mortem, quae cuique eo est vicinior, quo magis in dies mors appropinquat.

Quarto et optime, nox est tempus ante Christum, plenum tenebris infidelitatis et peccatorum; dies est tempus praesens Evangelij, quo sol Christus lucis suae, id est gratiae et fidei suae, radios toto orbe diffudit, *g. d.* Praesente jam Christo, et luce Evangelij, nox peccatorum abiit; dies gratiae, iustitiae et salutis adest: ergo in hoc die opera tenebrarum abjicere, atque honeste ambulare et christiane vivere debemus. Ita S. Cyprianus, lib. *De zelo et Livore*; Ambrosius, in *Psal. XLV*; S. Augustinus et Theodoretus hic.

ABJICIAMUS OPERA TENEBRARUM, — puta peccata, quae tenebras quaerunt, luceumque Dei et hominum fugiunt; nam, ut ait Poeta:

Nox et amor, vixque nihil moderabile suadet: Illa pudore caret; Liber amorque, meli.

Et Job XXIV, 13: « Oculis adulteri observat cali-

Qua
Judo-
rum?

Varia
ex
posita
in
pro-
cessu.

Quae
no-
x
dicitur,
et con-
dici-
tur
quibus
habetur
la?

Quid
op-
tine
per
noctem
et diem
intelligat?

ginem, dicens: Non me videbit oculus, et operiet vultum suum: perdidit in tenebris domus, sicut in die condixerat sibi, et ignoraverunt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram apparere; et sic in tenebris quasi in luce ambulant. »

INDIAMUS ARMA LUCIS. — « Arma lucis » sunt opera fidei, gratiae et virtutum, quibus veluti armis contra hostes tres, mundum, carnem, demonem, bello tam offensivo, quam defensivo depugnemus. Monet ergo tacite hic Paulus vitam Christianam esse militiam, illique contra hostes jam dictos haec lucis arma suggerit. **Secundo**, Graeci subinde *ἐν*, id est *arma*, latius capiunt. Unde et Homerus *ἐν*, id est *armari*, capit pro *ἐργασίας*, id est *instrui, apparari*. Hic ergo *ἐν*, id est *arma*, sunt habitus, vestitus, apparatus, quo homines in die et luce se legunt et ornant, *g. d.* Paulus: Dies Evangelij nobis illuxit; ergo par est ut armis lucis, id est habitu et vestitu qui lucem et diem decet, induamur. Unde sequitur:

13. SICUT IN DIE, — quo solliciti sunt homines honesti de tegenda nuditate, et cultu ac corporis habitu honesto et decenti, non autem noctu, cum a nemine deiciuntur.

HONESTE, — *σωφρονως, compositae, decore*. **AMBULEMUS,** — conversemur, ut omnis noster accessus, motus, gestus, sermo, actio talis sit, qualem decet esse in die et luce Evangelij, in qua spectaculum facti sumus mundo, angelis et hominibus.

NON IN COMMENSATIONIBUS ET EBRIETATIBUS. — Commensationes sunt convivia, quae non honestatis, sed gulae causa fiunt.

Nota: Chamos idolum fuit Moab, cui Salomon fanum edificavit, III *Reg. XI, 7*. Inde deducunt Graecum *κῆμος*, qui deus fuit temulentiae, scilicet et Bacchus apud Philostratum. Unde *καμῆσαν*, significat *lascivire*. Inde Latinum comessari, et comedia. *Nym* ab ebrietate, ait Athenaeus, lib. II *De Cenis Sopotum*, comedia atque tragedia inventae sunt in Icaro, urbe Atticae, idque ipsis vindemiae tempore. Unde et Trygaeia ab initio fuit appellata. Forte Chamos, ut notat Stuckius, lib. I *Comitatu*, cap. X, a Syro-Chaldaeis *Chamos*, id est occultare, latitare, deducitur, ut per Chamos intelligatur Bacchus *καμῆσαν*, sive cui noctu sacra faciebant per commensationes, et consequentes ebrietates libidines, teste Plutarcho et Pausania.

Atque huc alludit Apostolus, dum ait: « Non in commensationibus et ebrietatibus (quae noctu agitantur), sed sicut in die honeste ambulemus. » Unde et *καμῆσαν* dicebantur, qui coronati et bene poti in alienum convivium irruerant, non sine tibiene. Hinc *καμῆσαν* quoque vocantur saltationes, et, ut Syrus vertit, cantiones lascivae. Haec ergo omnia vel significat, vel importat *καμῆσαν*, sive commensatio.

NON IN CUBILIBUS. — Hoc est, non in fornicatio-

nibus, quae fiunt in cubilibus et fornicibus: est metonymia.

ET IMPUDICITIS. — Id est, aliis foedioribus speciebus libidinis. Graecum enim *ἀσχημα* est lascivia, id est petulantior libido.

Haec verba diremerunt liem et luctam castitatis et libidinis in Augustino. « Ego, inquit ipse lib. VIII *Conf.*, cap. ult., sub quadam sic arboristravi me nescio quomodo, et dimisi habenas lacrymis, et proruperunt flumina oculorum meorum, acceptabile sacrificium tuum. Et non quidem his verbis, sed in hac sententia multa dixisti: Et tu, Domine, usquequo? Usquequo irascaris in finem? Ne memor fueris iniquitatum nostrarum antiquarum. Sentiebam enim me ab eis teneri, et iactabam voces miserabiles: Quamdiu, quamdiu, cras et cras? Quare non modo? quare non haec hora finis turpitudinis meae. » Audiant haec juvenes, qui cum suis concupiscentiis luctantur, audiant et imitentur. « Dicebam haec, et flebam amarissima contritione cordis mei. Et ecce audio vocem de vicina domo cum cantu dulcentis, et crebro repetentis quasi pueri an puelle, nescio: Tolle, lege; tolle, lege, etc. Audieram de Antonio, quod ex Evangelica lectione, qui forte supervenerat, admonitus fuerit, tanquam sibi diceretur quod legebatur: Vade, vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelis, et veni, sequere me; et tali oraculo conestim ad te esse conversum. Haque redii ad eam locum, ubi sedebat Alpius; ibi enim posueram codicem Apostoli, cum inde surrexeram. Arripui, aperui et legi in silentio capitulum, quo primum coniecti sunt oculi mei: Non in commensationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et emulatione, sed induite D. Jesum Christum, et carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis. Nec ultra vultu legere, nec opus erat. » En subitam Augustini mutationem. « Stamin quippe cum sine hujusce sententiae, quasi luce securitatis infusa cordi meo, omnes dubitationis tenebrae diffugerunt, etc. Diripisti, Domine, vineula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Quam suave mihi subito factum est, carere suavitatibus pugarum! Et quae amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erit; ejiciebas enim eas a me, vera tu et summa suavitatis, ejiciebas et intrabas pro eis omni voluptate dulcior. »

Vide quam facilem et jucundam per gratiam Christi expertus sit Augustinus castitatem et celibatam, quem prius ut difficillimum horrebat, imo impossibilem reputabat. Idem sensit et expertus est S. Cyprianus, lib. III, *epist. 2*, et Lactantius, lib. III *Instit.*, cap. XVI. Val! ergo Lutheri, qui docet concubitum homini tam necessarium esse, quam cibum. Idem hodie non unus, sed multi celibum millia experiantur, qui dei gratiam invocantes eique collaborantes, tam suavem quam felicem et sanctam in virginitate et celibatu vitam degunt.

His
non
facili-
bus
D. Aug.
S. Cyprianus
pericula
castita-
tis non
aspicebat.

Eni-
vero
vixit
et octavo
in corpo-
ris
virescentia
ma-
nifesta-

NON IN CONTENTIONE ET EMULATIONE. — Contentio est concertatio pro gloria et honore, cui semper conjuncta est emulatio, id est invidia boni alieni. Ecce hæc sunt tria capitalia vitia Christiano cavenda, scilicet gula, libido, rixa et invidia, de quibus vide D. Augustinum, *epist.* 64.

Ver. 14. 14. SED INDIUMINI DOMINUM JESUM CHRISTUM, — ut scilicet Jesus, id est Jesu spiritus, gratia, virtus, vita, in vobis eluceant. Vide *Can.* 37. Indiumini ergo et ornate vos Christi virtutibus, maxime ut ex externa vita et professione, quasi veste agnoscat omnes, vos esse servos Christi. Ita S. Chrysostomus. Est hebraismus: Hebrei enim **לב** labas, id est indui dicunt aliquam pudore, decore, salute, justitia, maledictione, id est his repleti, copiose decorari, vel dedecorari. Indumentum ergo significat copiam undique circumfusam. Cyrillus, lib. IX in *Genes.*, censet Paulum hic alludere ad illud *Isaie* LXI: « Gaudens gaudebo in Domino, et exultabit anima mea in Deo meo; quia induit me vestimentis salutis, et indumento justitie circumdedit me. » Vel, ut Septuaginta vertunt: « Induit me vestimentum salutis, et tunicam lætitiæ. » Vel, ut alii vertunt: « Induit mihi vestimentum Jesum, » id est induit mihi Jesum, tanquam vestimentum, et tanquam tunicam lætitiæ.

Pulchre S. Basiliius in *Psal.* XLV, explicans illud, « Omnis gloria filie regis ab intus, in fimbriis aureis, circumdata varietate: Induite, inquit, Dominum Jesum, non secundum exteriorem hominem, sed mens nostra Dei memoria circummuniatur. Puto enim spiritalem pertexti tunc vestem, cum operatio comes attestatur verbo doctrinae. Sicut enim pallium tegendo corpori tunc pertextitur, dum subtegmen innectitur stamini: sic ubi verbum primas in ordiendō obtinuerit, si mox actiones verbo consentaneæ attestantur, tunc exornandæ animæ decenissimus, et plurimum habens honestatis amictus confici possit: animæ, inquam, secundum virtutem et verbo et opere suam absolventi vitam, » *q. d.* Sicut textor subtegmen intexit stamini, ita doctor Christianus vitam congruentem intexit suæ doctrinæ: itaque pertextit sibi vestem Christi, qua undique tegatur et ornatur.

Nota: Verbum induimini multa innuit: nam primo, Christum induere est Christi virtutes in se exprimere, idque copiose et perfecte. Secundo: Christum induit, ait D. Thomas, qui Christum imitatur, quia sicut homo continetur vestimento, et sub ejus colore videtur: ita in eo qui Christum imitatur, solus Christus ejusque indumentum color, id est sanctitas, apparet. Unde S. Chrysostomus: « Induere, ait, Christum, est undique in nobis per sanctimoniam et mansuetudinem Christum conspicuum esse. Homo enim indutus id esse videtur, quod indutus est: apparet itaque in nobis Christus. » Christianus ergo quasi viva imago, viva forma, vivus habitus Christi sit oportet, imo sit alter quasi Christus, »

Externa
virtus est
indumentum
Christi.

Quis sit
Christum
induere?
variisque
modis
eam in-
dendi.
Primas.
Secun-
das.

ut in ejus vita, gestu, habitu et moribus omnes se Christum videre putent. Sane quot sunt Christiani, tot debent esse et Christi. Cogita qualis et quanta fuerit in singulis dictis et factis Christi modestia, temperantia, circumspectio, charitas, patientia, gratia; quanta morum suavitas, gravitas et decor: hæc induere, hæc moribus exprime, et Christum induere, Christum exprimes, Christus eris.

Tertio, sicut vestes totum corpus contegunt, ita Christi virtutes ad omnes nostras actiones pertingere, easque ornare et formare debent, ut Christum in omni opere et sermone referamus et exprimamus.

Quarto, cum jubemur Christum induere, monemur hocipso veterem hominem exuere, *Colos.* III, 9.

Quinto, uti vestis pretiosa corpus non tantum tegit, sed et ornat: ita Christi virtutes animam exornant.

Sexto, qui vestes induit, earum pondus non sentit, uti sentit qui eas involutas in sarcina gestat: ita qui Christum habet non involutum in speculatione, sed explicatum in actione et imitatione, non sentit virtutum Christi difficultatem.

Moraliter vide S. Chrysostomum, quomodo Christus quoad omnia, tam interna quam externa sit plenitudo nostra, undique nos vestibus ornans, coronans. Est enim Christus noster vir, nostra via, sponsus, potus, cibus, vita, sacerdos, præceptor, pater, frater, heres, domus, hospes, amicus noster; ut ei merito dicamus: « Amor meus, Jesus meus, et omnia. »

ET CARNIS CURAM NE FECERITIS IN DESIDERIIS. — *Incon-* id est *cupiditates*, scilicet intemperantes et immodicas carnis; quia, ut aiebat Philosophus ille: « Nimia carnis et corporis cura, magna animi et virtutis est incuria. » Unde et alter dicebat: « Ad majora natus sum, quam ut me corporis mei mancipium efficiam. » Vide S. Gregorium, lib. VI *Moral.*, cap. XL. Nam aliqui moderatam curam carnis, id est corporis, laudat Apostolus, *Ephes.* v, 29, dicens: « Nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam. » Efficaciter S. Bernardus, *De Convers. ad Cleric.*, cap. XIII: « Unde, inquit, hæc tanta pusillanimitas et abjectio tam miserabilis, ut egregia creatura capax æternæ beatitudinis et gloriæ magni Dei, utpole ejus sit inspiratione condita, similitudine insignita, crucere redempta, fide dotata, spiritu adoptata, miseram non erubescat sub putredine hæc corporeorum sensuum gerere servitutem? Merito plane ne eos quidem apprehendere potest, que talem deserens sponsum, tales sequitur amatores; merito siliquas esurit et non accipit, qui portos pascere maluit, quam paternis epulis satari. Insanus siquidem labor, pascere sterilem qua non parit, et viduæ benefacere nolle; omittere curam cordis, et curam carnis agere in desiderio; impinguare et fovere cadaver putridum, quod paulo post verum esca futurum nullatenus dubitatur. »

Christus
est nobis
omnia.

Incon-
grua
op-
por-
ta-
re
de-

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Docet, eos qui sunt in fide firmiores debere eos qui infirmi sunt fovere, quodque nec hi, nec illi se invicem judicare debeant, si illi cibis lege veteri vetitis vescantur, hi isdem abstineant; sed unusquisque, inquit, in suo sensu abundet. Nam omnes eundem habemus Dominum, cui vivimus et morimur, quique solus omnium iudex est.

Secundo, vers. 13, docet firmiores, quod, etsi jam nullus cibus sit immundus, nemo tamen quidquam edere debet, quo proximus scandalizetur.

Tertio, vers. 22, docet infirmos, ne quidquam comedant, aut agant contra suam conscientiam.

1. Infirmum autem in fide assume, non in disceptionibus cogitationum. 2. Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducat. 3. Is, qui manducat, non manducantem non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicat: Deus enim illum assumpsit. 4. Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit; stabit autem: potens est enim Deus statuere illum. 5. Nam alius judicat diem inter diem; alius autem judicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet. 6. Qui sapit diem, Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo. 7. Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur. 8. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. 9. In hoc enim Christus mortuus est et resurrexit, ut et mortuorum et vivorum dominetur. 10. Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. 11. Scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu; et omnis lingua confitebitur Deo. 12. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. 13. Non ergo amplius invicem judicemus: sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum. 14. Scio, et confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est. 15. Si enim propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundum charitatem ambulat. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. 16. Non ergo blasphemetur bonum nostrum. 17. Non est enim regnum Dei esca, et potus: sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto. 18. Qui enim in hoc servit Deo, placet Deo, et probatus est hominibus. 19. Itaque quæ pacis sunt, sectemur; et quæ edificationis sunt, in vicem custodiamus. 20. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt mundata: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. 21. Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. 22. Tu fidem habes? penes te metipsum habe coram Deo: Beatus qui non judicat semetipsum in eo, quod probat. 23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

1. INFIRMUM IN FIDE ASSUME. — id est *fovere*. Sic sæpe in *Psalm.* dicitur: « Dominus suscepit, et assumpsit me, et Dominus est susceptor meus; » susceptor, id est adjutor, fautor et promotor meus.

Nota: Judei aliqui conversi ad Christum puta-

bant secundum legem veterem adhuc abstinendum esse cibis lege veteri et idolothytis, id est cibis, qui idolis fuerunt oblati. Hos « infirmos » vocatur vocat Apostolus; erabant enim, idque vel quia quorum conscientia nonduum erant in fide satis instructi, vel certe quia ab antiqua gentilitia persuasionem de idolis

Infirma-
vocat
quorum
conscien-
tia erro-
r.

et idolothytis, quasi sacris et quid numinis habentibus, aut a iudaea observantia et consuetudine egre avocari poterant : unde et alios contra eam facientes damnabant.

Alii vero in fide Christiana perfecti et plene edocui contrarium tenebant, et intrepide faciebant, maxime Gentiles, qui Iudeis et Judaicæ abstinentiæ libertatem Evangelicam opponebant. Sicque hi contra Iudeos sæpe altercabantur de hac abstinentia, deque esu libero; atque comedendo quoslibet cibos, etiam lege Mosæica vetitos, Iudeos scandalizabant: Iudei contra eos iudicabant et damnabant, quasi qui inique contra legem gererent, et cum idolis adhuc communionem haberent. Utrosque hoc cap. corripit Apostolus, et hoc quidem versu perfectiores monet ne infirmos abiciant, sed assumant et foveant, ac veritatem libertatemque Christianam edoceant. Ita S. Augustinus hic, et Clemens Alexandrinus, lib. II *Pædag.*, cap. 1, et S. Basilus in *Reg. brevior.*, reg. 64.

Succidit ergo hoc cap. Apostolus causam practicam dissidii Iudeorum et Gentium, puta differentiam in abstinentia et observantia Judaicæ: sicuti initio epistolæ et deinceps succidit ejusdem dissidii causam quasi speculativam, puta differentiam in causa et modo justificationis, docens nos non ex lege, sed ex fide Christi justificari. Itaque sicuti ab hoc Iudeorum et Gentium dissidio et dissidii successione cepit hanc epistolam, ita et in eodem eandem terminat; hæc enim de causa, et hoc scopo ac fine scripsit hanc epistolam.

Et quamvis in epistolis non sit necesse, imo non possit sæpe, unum caput alteri connecti, eo quod more epistolico res plane diversæ et disparatas tractant; tamen possunt hæc præcedentibus ita connecti, q. d. Paulus: Inculcavi vobis, o Romani, cap. XII et XIII, dilectionem proximorum, utque omnes induamini Jesum Christum; sed id ita vobis præstari volo, ut tamen infirmos in fide et charitate Christi, qui Christum necdum plene induerunt, non aspernemini; sed eadem charitate eosdem assumatis, toleretis, foveatis, doceatis et curetis (1).

NON IN DISCRETIONIBUS COGITATIONUM, — id est, opinionum, q. d. Assumite infirmos, verum non ita, ut cum ipsis contendatis et disceptetis utri bene sentiant aut male, vos scilicet, an illi. Unde clarius Græca, *πὴ εἰς διακρίσιν; διαλογισμῶν, veritas, non in altercationibus disputationum.*

2. ALIUS ENIM CREDIT SE MANUCUCARE OMNIA. — q. d. Alius putat licere vesci omnibus quasi munis, eo quod in lege Evangelica nihil legaliter sit mandandum. Te enim credit non significat fidem,

(1) Fides h. l. non est assensus qui præbet doctrinæ, sed est persuasio de eo, quid liceat, quid non? et fidei objectum non sunt dogmata, sed officia de agendo. Alii finem commatis vertunt, ne in ipsius sententiam curiose inquiratis, eamque severe damnatis.

sed opinionem, sive credulitatem, uti dicam versus ultimo.

QUI INFIRMUS EST, OLUS MANUCUCAT. — Ita legunt Biblia Romana; sed Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Eusebius et S. Augustinus legunt, *olus manducet*. Jam varii varium hic dant sensum.

Primo, Origenes sic explicat: « Qui infirmus est, olus manducet, » id est, doctrinam facilem et communem quæ datur infirmis, sequatur.

Secundo, S. Chrysostomus: « Qui infirmus est, proprie olus tantum manducet, » prætextu abstinentiæ, ne, si carnem comedat et suilla casu apposita absteineat, deprehendatur ex legis observantia abstinere esseque Iudeos et judaizare.

Tertio, S. Augustinus: « Qui infirmus est, olus tantum manducet, » ne, si carne vescatur, forte ex errore idolothytis, quibus scrupulose abstinendum putat, eum vesci contingat. Sic fere et Anselmus.

Quarto, Ambrosius: « Qui infirmus est, olus manducet, » quia, inquit, erant tunc aliqui, qui putabant omni carne abstinendum esse Christianis.

Quinto, Toletus sic explicat, q. d. Aliqui sunt qui, etiamsi nullos alios cibos habeant præter olera quibus vesci liceat, iis eligunt potius quam carne lege vetita, aut idolis immolata vesci.

Verum optime et planissime, Pererius per *olus* hic accipit herbas, et quidquid veteri lege edi non vetatur quasi immundum. Hoc enim infirmus judaicus comedat licet. Peculiariter *olus* nominat Apostolus, quia nil herbarum vetitum erat Iudeis, cum multi pisces et aves, ac bestia vetita essent. In olere ergo infirmis nil erat periculi, nil scrupuli; q. d. Iudeus qui infirmus est in fide et libertate Evangelica, putatque cibis lege veteri vetitis adhuc abstinendum esse, ille iis absteineat, et olera aliæque lege permissa comedat (2).

3. IS QUI MANUCUCAT (quidlibet, puta Gentilis) NON MANUCUCATEM (certos cibos lege vetitos, puta Judeum) NON SPERNAT: ET QUI NON MANUCUCAT (Judeus), MANUCUCATEM (Gentilem) NON JUDICET, — non damnet quasi legis transgressorem, vel gule addictum.

DEUS ENIM ILLUM ASSUMPSIT, — q. d. Deus illum ad fidem et gratiam Evangelii vocavit, per charismata etiam sensibilia, quæ visibilibus tunc in baptismo dabantur, qualia erant donum linguarum, prophetiæ, etc. q. d. Quis ergo eum iudicet et damnet, quem Deus probavit et advocavit? Probat hic Apostolus cavendum esse iudicium temerarium, neminemque debere proximum suum iudicare, quatuor rationibus: Prima est hoc versu, quia Dominus proximum sibi in servam assumpsit; servus autem domino suo stat aut cadit;

(2) Ex Josepho constat Romæ isto tempore Iudeos fuisse, qui pietatis causa non nisi frugibus vescerent, et absterinerent a carnibus et vino, ne scilicet vel necessitate incidere in ea quæ idolis sacrificabantur. Omnis enim tunc immolatio caro in macello vendebatur.

non ergo ad te pertinet de eo iudicare. Secunda est vers. 3, quia in rebus adiaphoris servanda est regula hæc: « Unusquisque in suo sensu abundet. » Tertia est vers. 6, quia tam qui manducet, quam qui non manducet, Domino id facit, Domino enim moritur et vivimus; ergo neuter culpandus, sed uterque laudandus est. Quarta est vers. 10, quia unus omnium est iudex Christus Dominus; non ergo nostrum est invicem iudicare. Si enim hoc facimus, Christo iudicium suum præripimus.

4. TU QUIS ES QUI JUDICAS ALIENUM SERVUM? — Alloquitur Apostolus non manducantem « qui iudicat, » id est damnat, manducantem cibos lege interdotos. Patet ex verbis præced. et seqq. Te enim iudicat refert ad non manducantem. Jubet ergo, ut non manducans Iudeus manducantem Gentilem non iudicet, sed Dei, cuius servus est, iudicio eundem relinquat. Unde subdit:

DOMINO SUO STAT, AUT CADIT. — q. d. Sive male, sive bene faciat manducando, id ad domini sui, puta ad Dei honorem vel injuriam pertinet. Ita apud aliquos dicitur: « Dominus suo stat, aut cadit, » hoc est, apud dominum suum causa cadet, et condemnabitur; vel stabit, id est absolvetur, q. d. Dei interest, et illius est iudicium, cuius homo est servus, ipse videat et iudicet an comedendo quidlibet bene vel male agat; tua nil interest: tu ergo eum noli iudicare, sed Dei iudicio eum relinque; agit enim Apostolus de vitando iudicio temerario, et ad nos non pertinente.

STABILIT AUTEM: POTENS EST ENIM DEUS STATUERE ILLUM. — q. d. Ne timeas, o Iudee infirme, Gentiles, si vescantur idolothytis et cibis lege vetitis, facile ad gentilissimum reversuros: vicissim, o Gentilis, ne timeas Iudæo, si legem servet et cibis lege vetitis absteineat, eum ad iudaismum reversurum; quia si in iudaismum vel gentilissimum cadit, non tibi, sed Domino Deo, cuius servus est, cadit: verum meliora spero, scilicet quod non cadet, sed stabit in fide et sanctitate, cum ejus Dominus, puta Deus, potens sit eum statuere et stabilire. Ne ergo scrupulose aliquem iudices aut damnes.

Secundo et aptius: « Stabit, » id est absolvetur, et non cadet causa in iudicio Domini sui, quia scilicet falsum crimen violatæ legis illi manducanti infirmus imponit; nec enim manducans violavit legem, utpote quam scit abolitam. Potens est enim Deus illum statuere, id est absolvere, et de facto illum absolvet. Hoc enim per miosin significat: potens est, uti dixi cap. XI, vers. 23.

3. NAM ALIUS JUDICAT DIEM INTER DIEM, ALIUS AUTEM JUDICAT OMNEM DIEM. — Vocula *nam* non dat causam, nec est casualis hoc loco, sed distinctiva: græce enim est *πῶς*, id est quidem. Jam varii varium hic dant sensum. Primo, Origenes, Chrysostomus, Theodoretus, Ambrosius, Anselmus, sic explicant, q. d. Alius diebus interpositis jejunat, alius cunctis diebus et uterque

recto agit. Sed nulli erant illo tempore ita infirmi, qui ex lege putarent omni die esse jejunandum.

Secundo, Theodoretus et Theophylactus sic explicant, q. d. Aliqui tantum certa die absteinent suilla et alia immunda carne, alii vero omni die iisdem absteinent; sed prius hoc non est verisimile, cum lex suillam et similia vetaret omni die et absolute.

Tertio, Augustinus hic in propositionibus sic explicat: Alius, scilicet homo, cum iudicet præsentia, « iudicat inter diem et diem, » quia proximum, quem hodie iudicat malum, cras invenit et iudicat esse bonum et correctum, vel contra q. d. Homo in dies iudicium mutat; « alius autem id est Deus, omnem diem iudicat, » quia non tantum qualis quisque sit hodie, sed etiam qualis omni die futurus sit, præscit et cognoscit; ac proinde neminem, etiam improbum, iudicare debemus: quia qualis futurus sit, ignoramus. Hic sensus subtilior et altior est; verum non est ad mentem et propositum Apostoli: Apostolus enim de variis variorum hominum, non autem de diversis Dei et hominum iudiciis agit.

Quarto, S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovinianum*, et Salmeron hunc dant sensum: « Alius, » scilicet Iudæus, iudicat diem alium præ alio esse festum et sanctiorem ex legis præscripto, v. g. sabbatum, neomeniam, diem expiationis; alius autem, scilicet Gentilis, putat et iudicat omnem diem esse æqualem, æque festum et sanctum. Hæc expositio valde verisimilis est. Verum quia Apostolus in præced. et seq. non agit de festis, sed tantum de delectu ciborum, hinc melius accipias hic dies, non festos, sed jejuni et abstinentia.

Quod ut intelligas, nota: Duplex abstinentia ciborum Iudeis fuit præcepta, una perpetua, ut scilicet semper absterinerent suilla, leporina et omni animali quod unquam non dividit aut non ruminat, *Levit. xi*.

Secunda temporaria, qua certis diebus jejunabant, vel quibusdam cibis absteinebant, ut in paschate absteinebant fermento, in diebus quibus votum habebant nazareatus, absteinebant vino, aceto, uvis, *Num. 6*. Dicit ergo Apostolus de hac secunda abstinentia. Iudeus in fide Christi adhuc infirmus, uno die secundum præscriptum legis veteris certis cibis absteineat, aliis diebus non absteinet; Gentilis vero iudicat omnem diem esse æqualem, et omni die indifferenter quovis cibo vescitur, fruens libertate Evangelii: et uterque bene facit. Est hebraismus: Hebræi enim verbum simplex sumunt pro compositis, quibus caret: sic hic *ἅπας*, id est *iudicio*, sumitur pro *διακρίσιν*, id est *discerno*, sicut *verbo*, 13 sumitur pro *κατακρίσιν*, id est *damno, condemnatio*. Sensus ergo est, q. d. Alius iudicat, id est, discernit et separat diem unum ut sanctum et abstinentiæ dicatum, ab alio quasi minus sancto, nec abstinentiæ dicato; alius vero iudicat omnes dies esse æque sanctos, quibus vel vesci, vel jejunare liceat pro cuiusque libito.

Conversum tum Iudeorum, tum Gentilium de cibis vel de his diebus.

Tollitur ab Apostolo cum in dicitur sententia in Iudeis et Gentilibus.

Connectio hujus capitis cum antecedentibus.

Claustrum manducet, quod est, varie explicatur.

Stare nuptium Apostolus legit ab scri, credere pro eodem.

Duplex hujus loci est sensus.

Claustrum Apostolus per herbarum capit pro.

Vers. 3. Quid sit iudicare diem inter diem? Prima responsio.

Claustrum iudicet, quod est, varie explicatur.

Abstinentia Iudeis imposita duplex. Perpetua. Temporalis.

Notandum est enim, non dicit: ut fiat dominus, scilicet, ut accipiat jus et potestatem dominandi; sed « ut dominetur, » id est ut exerceat accepte potestatis et dominii usum. Nam Christus a primo instanti suae incarnationis, ratione unionis hypostatice, fuit Dominus omnium: sed post mortem hujus domini plenum exercitium accepit. Pari modo Christus potestatem judicariam, æque ac corporis gloriam, licet ratione unionis hypostatice sibi debitam, patiendo et moriendo meruit, eamque merito suae humilitatis et mortis adeptus est post resurrectionem. Adde, meminisse Apostolum hic resurrectionis Christi, quia hæc exemplar est nostræ resurrectionis. Sicut enim Christus mortuus est ut dominetur mortuorum, ita resurrexit ut dominetur vivorum: ergo resurgemus in vitam æternam, ut Christus nobis vivis dominetur in æternum.

10. TU QUID JUDICAS FRATREM TUUM? OMNES ENIM STABIMUS ANTE TRIBUNAL CHRISTI. — *g. d.* Unus erit iudex, scilicet Christus: ergo invicem non judicemus. Non enim sumus domini nostri, vel aliorum; sed omnes alienæ sumus potestatis, omnes servi Christi, ac consequenter omnes ab eo iudicandi, non autem judices aliorum constituti sumus. Moraliter S. Chrysostomus: « Recordemur, inquit, perpetuo terribilis illius tribunalis, fluminis ignei vinculorum insolubilium, profundarum tenebrarum, stridorum dentium, venenosique vermis. »

11. SCRIPTUM EST ENIM (ISAIA XLV, 24): VIVO EGO (juro per vitam meam), DICIT DOMINUS, QUONIAM (quod) MIHI FLECTETUR OMNE GENU (omnes gentes me colent et adorabunt: est enim hoc loco propheta de conversione omnium gentium ad Christum), ET OMNIS LINGUA CONFITEBITUR DEO. — *g. d.* Omnes homines me Christum hominem agnoscent pro Deo et iudice summo, laudabuntque meam clementiam vel justitiam, sed boni voluntarie, mali invite et coacte. Isaias habet: « Mihi jurabit omnis lingua. » *Jurabit*, id est confitebitur. Est enim jurandum, vera ac aperta ejus Dei professio, quem ut testem et perjurii vindicem appellamus: adeo ut aliquando synecdochice jurandum declaret universum Dei cultum, et jurare in Deo, vel per Deum verum, idem sit quod Deum verum colere, ut patet *Isaie XIX, 18; Psal. LXII, vers. 12*: « Laudabuntur, inquit Psaltes, omnes qui jurant in eo, » id est omnes qui eum colunt.

13. HOC JUDICATE (decernite, statuite) MAGIS, NE PONATIS OFFENDICULUM FRATRI, VEL SCANDALUM. — Syrus hæc duo pro eodem accipit, sed Apostolus offendiculum et distinguit. « Offendiculum » ergo, græce *σπίλον*, est id in quod impingens, offendis, cadis et peccas. Unde *σπίλον*, ait Budeus, est *πταίσμα*, id est casus, offensio, peccatum. « Scandalum » vero est id in quod impingis, id est titubas, turbaris et tentaris; sed non cadis, non corruis, non peccas.

Nota: *σπίλον* a *σπίλον*, id est obliquus, Græcis est lignum incurvum, sive obliquum, quo muscula sustinetur, cui esca alligatur, ut mos eam arrodens, musculam in se evertat. Hinc Theologi « scandalum » vocant id, quod alteri est occasio peccati et ruinae; ut hic est comedere idolytha, vel cibos lege veteri vetitos, coram Judæis in fide Christi novellis, qui ut putant esse illicitum.

14. SCIO ET CONFIDO (πίστεω, id est, ut Chrysostomus, *persuasus sum*, compertum habeo plenissime, vel fido, fidenter teneo et doceo), SECURUS SUM ME NON DECIPI IN DOMINO JESU (a quo didici, et scio id quod dico et doceo) quia (quod) NIHIL COMMUNE PER IESUM (*g. d.* Scio per Christum, id est per Christi legem et libertatem, nullam escam esse communem, id est immundam), NISI ET QUI (per errorem vel conscientiam erroneam) EXISTIMAT QUID COMMUNE ESSE, ILLI COMMUNE (id est immundum et vetitum) EST. — Quia enim cibus apud Judæos per legem Mosaicam immundus Gentiles omnes promiscue et communiter utebantur et vescabantur, itaque immunda hæc Judeo-*regnum* Gentilibus erant communia; hinc « commune » idem est quod immundum; et *communicare*, sive commune facere, idem est quod polluere et profanare, ut patet *Act. x, 14, Marc. vii, 18*. Vide Hieronymum in *xv Matth.*

Secundo, Origenes, Chrysostomus, Theophylactus et Syrus sic explicant, *per ipsum*, scilicet cibum, *g. d.* Nullus cibus per seipsum est immundus. Ubi nota, cibum in se mundum, fuisse immundum, quia erat lege vetitus: rudiores tamen putabant cibos prohiberi, quod in se immundi essent; sed errabant, quia ignorabant veram legis mentem et causam, scilicet significationem moralem et mysticam hujus abstinence, de qua dixi *Levit. XI*. Vide S. Augustinum, lib. VI *Contra Faust.*, VII.

15. SI ENIM (græce et *si, si vero*) PROPTER CIBUM FRATER TUUS CONTRISTATUR, JAN NON SECUNDUM CHARITATEM AMBULAS. — *g. d.* Si frater tuus existimat cibum esse communem et vitandum, et tu tamen eum comedis, itaque fratrem contristas et scandalizas, peccas contra charitatem: provocas enim illum, ut contra conscientiam eundem cibum comodat; vel ut hoc tuo scandalo offensus, a te et tua fide, ac religione resiliat, et redeat ad pristinum suum judaismum, vel gentilismum.

NOLI CIBO TUO ILLUM PERDERE, PRO QUO CHRISTUS MORTUUS EST. — Est hic acer stimulus et aculeus, quo Paulus pungit fideles, ut diligentissime caveant scandala, *g. d.* Christus dedit vitam pro fratre suo, tu pro eo da, aut potius relinque cibum; Christus ei mortuo vitam sua morte restituit, tu hanc illi tua villa esca noli adimere, noli eum perdere.

16. NON ERGO BLASPHEMETUR (a Gentilibus propter vestram discordiam et scandalum) BONUM NOSTRUM. — Ita legunt Biblia Romana et Syrus; sed

Secundum quid et talia?

Judæi immunda, erat gentilibus communia. Communis idem est quod immundum.

Curat hinc et potus se se indicere. Servens modestis præceptis accessit illi dicit.

Regnum Dei tripliciter dicitur.

Primo, gratia est inchoative regnum Dei.

Secundo, regnum Dei Christianis, vocatur.

Græca legunt *βίον*, id est vestrum. Quæres quodnam sit hoc bonum? Respondet primo, Origenes, est Christiana religio; secundo, Theodoretus, est fides; tertio, Ambrosius, est doctrina Christi; quarto, Chrysostomus, est spes futuri præmii, aut perfecta pietas; quinto, Anselmus, est manducanda bona et licita. Hæc omnia eodem redeunt. Scilicet bonum, hoc est libertas et fides Christiana, quam ut fideles per scandalum non obijciant blasphemie Gentilium, monet et urget hic Apostolus. Ita Anselmus et S. Thomas. Gentes enim scandalizabantur et a christianismo avertabantur, cum videbant Christianos ita inter se contendere de cibis et ciborum delectu.

17. NON EST REGNUM DEI ESCA ET POTUS; SED JUSTITIA, ET PAX, ET GAUDIUM IN SPIRITU SANCTO. — *g. d.* Pietas, fides et charitas, quibus Deus regnat in nobis, non consistunt per se in certo cibo et potu, quasi hæc per se necessaria sint ad gratiam et beatitudinem assequendam, et per hæc grati fiamus Deo, cum sint per se adiphora. Dico, per se, quia ex obedientia possunt esse necessaria, ut patet in Adamo, cui esus ligni scientiæ boni et mali vetitus fuit et cætera concessa sunt: idem patet in jejuniis Ecclesiæ; cum enim hæc ab Ecclesia inducuntur, tunc tanquam obedientiæ et temperantiæ vel objecta, vel actus pariunt justitiam, pacem et gaudium Spiritus Sancti, in quibus proprie et per se consistit regnum Dei jam dictum.

Adde: non dicit Paulus, Regnum Dei non est abstinentia; sed, « Regnum Dei non est esca. » Quod notent Novantes, qui ut pro suis escis pugnant, impugnant jejunia Ecclesiæ. Sic I *Cor. cap. viii, vers. 8*: « Esca, inquit, nos non commendat Deo. »

Nota: Apostolus hic et alibi « regnum Dei » vocat gratiam, per quam Deus regnat in nobis, qua peccata delentur, quaque Deo reconciliamur, vel gratiores efficiamur, atque jus ad regnum et beatitudinem æternam acquirimus: patet ex sequent. Gratia ergo dicitur « regnum Dei » inchoative, quia per gratiam incipit Deus regnare in nobis, et quia gratia est inchoatio gloriæ et regni celestis, in quo Deus plene et perfecte regnabit in nobis. Est metonymia. Regnum enim hic idem est quod modus, ratio, forma regni et regiminis Dei; hæc enim forma et norma non est sita in esca et potu, sed in justitia, pace et gaudio Spiritus Sancti.

Posses, secundo, alia metonymia « regnum » hic pro subditis qui reguntur, capi, ut « regnum Dei » vocet hic ipsos Christianos et sanctos, quos Deus regit et gubernat: hi non sunt esca et potus, id est, non fiunt per escam et potum, ut vox sunt sumatur non formaliter, sed casualiter pro fiunt, per metonymiam, *g. d.* Non propterea reddimur sancti et boni Christiani, in quibus Deus regnet, quod cibus lege interdictis libere vescamur; sed justitia, pace et gaudio Spiritus Sancti reddimur

sancti verique Christiani, et consequenter finis regnum Dei.

Tertio, Anselmus proprie accipit regnum celorum, hoc sensu, *g. d.* In celo non erunt carnales deliciae, non esca, non potus; sed justitia, pax et gaudium. Verum hoc analogicum est.

Moraliter aut S. Bernardus, serm. 2 in hæc ipsa Apostoli verba: « Filii hominum, usquequo gravi corde? quia corpore pingui; ut quid dilligis vanitatem et veritatem negligitis? Pinguedo carnis, deliciae corporis, saturatis ventris, aut ante mortem vos deserent, aut vos in morte illas relinquetis. Quoniam (inquit) Sanctus cum interiori, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus. Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos. Quam bene sicut oves? quia detracto vellere mundulium divitarum, dure pressequæ delonsi sempiterni nudi deputabantur incendiis. Mors depascet eos, quia serper morientur ad vitam, et semper vivent ad mortem. Ergo hic caro veribus, illic anima ignibus deputatur, donec rursus infelici collegio colligat tormentis pœnalibus societetur, qui socii fuerunt in vitis. O delicate, qui deliciais et divitiis circumfusis atque confusus, confusionem expectas et mortem; non est regnum Dei esca et potus, non purpura et byssus: quia dives ille utroque circumdatus, in puncto ad inferna descendit; sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto. »

18. QUI IN HOC (in hisce que dixi, puta in pace, justitia et gaudio Spiritus Sancti, in quibus consistit regnum Dei) SERVIT CHRISTO, PLACEAT DEO. — *Verb. 18.*

20. NOLI PROPTER ESCAM DESTRUERE OPUS DEI. — *Verb. 20.* « Opus, » puta ædificium Dei, scilicet fidem, charitatem et religionem Christianam in proximo. Vel « opus Dei, » hoc est, proximum ipsum, quem Deus fecit Christianum, fidelem, piûm, imo domum et templum suum. Vide dicta vers. 16. Sic *Ephes. ii, vers. 10*, dicitur: « Ipsius sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, » etc.

21. BONUM EST NON MANUCURARE CARNEM ET NON BIBERE VINUM, NEQUE (aliud quid simile facere) IN QUO FRATER (PROXIMUS) TUUS OFFENDITUR. — Ita legunt Biblia Romana; alii legunt « offendit: » nam et græce est *σπένδεται*, id est offendit, impingit, hoc est scandalizatur; idem ergo hic est *offendit et offenditur*; qui enim scandalizatur offendit et offenditur.

22. TU FIDEM HABES? PENES TENETIPSUM HABE VERUM CORAM DEO. — *Primo*, Toletus « fidem » hic proprie accipit, scilicet fidem veram et Christianam, qua recte credis quemlibet cibum esse mundum, itaque eum comedis.

Secundo et melius, fides idem est quod persuasio certa et secuta: « fidem » ergo « habes, » hoc est, in conscientia certus et securus es, nihil apud Christianos esse immundum legaliter, omnes escas etiam lege veteri vetitas esse permissas. Ita S. Chrysostomus et Ambrosius, idque ex mente Apostoli, ut patebit vers. ult. Occurrit

Tertio, Novantes Dei est regnum celorum.

Fides hic idem est quod conscientia.

hic Apostolus tacite objectioni dicentium : Fides mihi dicta legalis caremonias esse abolitas, meque licite quibuslibet posse vesci ; sequar ergo fidem meam, escas lege vetitas manducabo, esto infirmiores inde offendantur. Respondet Apostolus : Tu fideem habes, sed eam.

HABE PENES SEMETIPSUM, — q. d. Noli illam jactare illaque uti cum fratris scandalo. Fides enim confidenda est semper, non autem semper profanda ; profiteri enim est sponte fidem publicare, confiteri est respondere interrogatum, ait S. Cyprianus, *epist.* 83. Idem dico de fide, id est persuasionem, vel credulitatem conscientie, de qua proprie hic agit Apostolus.

Instanc-
tio pro
scrupulis
infirmis.
Quid
beatius
qui non
judicet
se, etc.
Prima
expositio
et gene-
ra-
Secunda.

BEATUS QUI NON JUDICAT SEMETIPSUM IN EO QUOD PROBAT. — Occasione ejus quod dixit : « Tu fidem habes, » transit hic Apostolus ad instructionem infirmis, qui vel exemplo doctoris comeditis, vel gula illectus, edebat suillam, aut aliud lege vetitum contra conscientiam, sicque peccabat. Dicit ergo : « Beatus qui non judicat (qui non condemnat scrupulose : ita Ambrosius et Theodoretus) semetipsum in eo quod probat, » quod eligit, quod amplectitur, q. d. Beatus est qui nihil agit contra conscientiam, qui non movet sibi dubia, et scrupulos in re alias licita et adiaphora, qualis est vesci idolothytis, aut cibis Judaeis vetitis.

Secundo, Salmeron : « Beatus est, inquit, qui non judicat semetipsum » bene agere, ut sibi de virtute blandiatur, se justum reputet et sanctum ; sed potius cum Apostolo dicit : « Nihil mihi conscius sum ; sed non in hoc justificatus sum : qui autem judicat me, Dominus est. »

Tertio, alii sic exponunt, q. d. Beatus est qui iudicium illius rei, quam approbat, agit, exequitur, non sumit ex se et suo capite, sed a viris peritis et sapientibus ; nam in rebus agendis prudentis est non suo, sed sapientum consilio niti.

Quarto, Toletus : Beatus, inquit, est qui non judicat se recte facere, dum comedit cum scandalo proximi id quod alias probat, id est, quod alias per fidem approbat, scilicet cibum hunc quem comedit, uti et quemlibet alium, permixtum et licitum esse. Verum primum sensum exigit id quod sequitur.

23. QUI DISCERNIT (cibum a cibo, quasi illicitum et vetitum a licito et permissio), SI MANDUCAVERIT, DAMNATUS EST (peccati et damnationis reatum incurrit), QUIA NON EX FIDE, — hoc est, quia non ex conscientie dictamine et credulitate, qua credit licere hoc cibo vesci, supple, *manducat*, q. d. Quia manducat et agit contra conscientiam, hinc peccato et damnationi se obstringit. Ita S. Chrysostomus. Pro *qui discernit*, graece est *διακρίνει*, quod etiam verbi potest, qui disceptat, qui dubitat, sitne licitum, v. g. vesci suilla, neene. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, (Ecumenius).

OMNE QUOD NON EST EX FIDE, PECCATUM EST. —

Nota, « fidem » hic non tantum includere veritatem generalem et speculativam, sed et particularem et practicam. Fides ergo est dictamen conscientie, sive persuasio et credulitas, qua juxta regulas fidei et prudentie credis te hic, v. g. comedendo idolothytis, aut cibos lege veteri vetitos, non male, sed recte agere et Deo placere : quod enim non est secundum hanc credulitatem, id est, quod est contra conscientiam, hoc peccatum est. Ita S. Chrysostomus, Theodoretus, Ambrosius, Theophylactus, (Ecumenius).

Hunc esse sensum, et hoc significare hic fidem, patet tum ex Graeco *πίστις* : fides enim graece dicitur *πίστις*, id est *persuasio*, *ἀπό τοῦ πείθειν*, id est *suadere*, persuadere ; tum ex ipso discursu Apostoli. Loquitur enim Apostolus infirmis, id est errantibus et scrupulosis, qui ex errore conscientie putabant non licere sibi vesci cibis lege vetitis. His ait : Qui discernit cibum hunc quasi illicitum ab alio licito, si manducat id quod discernit quasi illicitum, damnatus est ; quia non ex fide, id est, quia non ex credulitate quod id licet, sed contra conscientie dictamen manducat. Idem patet ex I Cor. viii, 1, ubi fidem hanc explicans Apostolus, eam vocat scientiam. Ait enim : « De iis autem quae idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. » Et vers. 4 : « De escis autem quae idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus. » Fides ergo est scientia, qua quis scit idolum nihil esse, ac consequenter idolothytis nihil contrahere numinis falsi, aut vitii ex idolo cui immolantur, ut propterea esus eorum fidelibus sit illicitus ; ac consequenter licite fideles iis vesci posse, perinde ac si idolo non essent immolata. Rursum, sicuti fides dicitur credulitas qua quis credit quid esse verum et a Deo revelatum ; ita pariter fides dici potest (uti hic dicitur) credulitas qua quis credit quippiam esse iustum ; hoc enim est verum practicum, quod quasi objectum spectat fides haec practica : sicut prior fides speculativa pro objecto habet verum speculativum. Insuper Cicero, lib. I *Officiorum* : « Fides, inquit, est dictorum conventorumque constantia et veritas. Ex quo credamus, quia fiat quod dictum est, appellatam fidem. » Pari ergo ratione cum fit ratio in mente dictum est, puta quod mens et quod facendum dicitur, fides est dicitur debet ; et qui hoc agit, fideliter et ex fide, ac fide bona agere dicitur.

Hinc Theologi docent conscientiam, licet erroneam, semper ligare, ut nunquam contra eam agere liceat ; sed eam deponere per prudens rationis aut viri sapientis consilium ; vel, si id non possit, sequi eam oportet, si videlicet resolutio et res ipsa differri non possit.

Dices : S. Augustinus, lib. IV *Contra Julianum*, III, et lib. *De Gratia Christi*, cap. xxvi, et *epist.* 105 ; Prosper quoque lib. VIII *De Vita contempti*, cap. I et v ; Bernardus, lib. *De Praeceptis et dispensationibus*, fidem

Fidelis
idem est
quod
fides
tamen
conscientia.

Expono
πίστις.

Non omnia
idolum
operantia
sunt.

Concedit
tamen
erroneam
obligat
deponere
dicitur
est.

hic proprie accipiunt ; ergo cum ait Apostolus : « Omne quod non est ex fide, peccatum est, » hinc recte inferam, quod omnia omnium infidelium opera, etiam bona, esse sunt eleemosynae, cum non sint, nec fiant ex fide, sicut peccata. Admittit illationem hanc nonnulli Doctores Scholastici, ut Gregorius Ariminus, Capreolus, Catharinus.

Verum respondeo : S. Augustinus cum suis *quod non est ex fide*, per *mosin* sic accipit, q. d. Apostolus : Quod est ex infidelitate, vel quod est contra fidem, quodque fit ad cultum idoli, hoc peccatum est, uti patet. Et quia S. Augustinus putabat pleraque opera ab infidelibus fieri hoc fine, scilicet ad colendum idolum, hinc consequenter pleraque eorum opera putavit esse peccata. Sed hoc de omnibus non est verum ; imo certum est infideles posse facere et de facto facere multa opera moraliter bona, ut honorare parentes, dare eleemosynam, servare promissa, non ad cultum idoli sui (de quo saepe non cogitant)

An Pen-
tas velit
omnis li-
dellum
operante
peccata?

Non omnia
idolum
operantia
sunt.

sed tantum hac de causa, quia illa honesta sunt, quia recta ratio illa dicitur, ita ut haec eorum opera moraliter bona sint, nec ullo malo fine, aut circumstantia vitientur.

Rursum, Origenes, Anselmus, S. Leo, serm. 2 *De Jejunio Pentecostes*, et Prosper per auxesin sic exponunt : « Omne quod non est ex fide, peccatum est, » id est, peccato conjunctum est : quia omnis infidelium virtus vana, inanis et falsa virtus est, nec hominem peccato liberare, aut absolute bonum coram Deo efficere valet. « Omnis infidelium vita, inquit Prosper in *Sententia*, excerptis ex S. Augustino, sentent. 106, peccatum est, et nihil est bonum sine summo honore. Ubi enim deest agnitio aeternae et incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. »

Verum, ut dixi, haec non sunt hoc loco quaeina, nec ad mentem Apostoli : Apostolus enim per fidem hic non intelligit fidem Christianam, sed credulitatem, persuasionem et dictamen conscientiae.

Expono
Prosp-
peri.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Concludit, tum Gentes quam Judaeos ad fidem et gratiam Christi vocatos, Deo gratias, invicem gratulationem et pacem debere.

Primo ergo docet quemque proximorum utilitati, et mutuae paci studere debere, quodque Christus tam Judaeos ex promissione, quam Gentes ex misericordia ad se et salutem vocaverit.

Secundo, vers. 13, excusat se quod liberius Romanis scripserit, tanquam Gentium Apostolus ostendens quomodo hoc munus sit executus, nimirum quod ab Jerusalem ad Illyricum primus ipse ubique evangelizaverit.

Tertio, vers. 24, destinat ire in Hispaniam, prius tamen deferre eleemosynam in Judaeam, ac deinde in transitu videre Romanos, petens ut pro se interim orent.

1. Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere. 2. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad aedificationem. 3. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est : Improperia impropertantium tibi occiderunt super me. 4. Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt : ut per patientiam et consolationem Scripturarum, spem habeamus. 5. Deus autem patientiae et solati dei vobis idipsum sapere in alterum secundum Jesum Christum : 6. ut unanimis, uno ore honorificetis Deum, et Patrem Domini nostri Jesu Christi. 7. Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei. 8. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum : 9. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est : Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo. 10. Et iterum dicit : Laetamini, Gentes, cum plebe ejus. 11. Et iterum : Laudate, omnes Gentes, Dominum ; et magnificate eum, omnes populi. 12. Et rursus Isaias ait : Erit radix Jesse, et qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt. 13. Deus autem spei repletus vos omni gaudio et pace in credendo : ut abundetis in spe et virtute Spiritus Sancti. 14. Certus sum autem,